

110 ÉVE SZÜLETETT GERGELY FERENC
(Budapest, 1914. szeptember 10. – Budapest, 1998. március 18.)
Kossuth-díjas orgonaművész, zenepedagógus.

I.

SZÖNYINÉ SZERZŐ KATALIN¹
GERGELY FERENC EMLÉKÉRE

Gergely Ferenc
([Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem](#))

Gergely Ferenc tanár úr 2018. március 18-án távozott közülünk, de a hiánya miatt érzett szomorúság – mindannyiunk számára, akik szerettük és becsültük őt – az idő múlásával nemhogy csökkenne, inkább egyre nő. Azok közé az idősebb tanáraink, kollégáink közé tartozott, akinek a pusztja jelenléte, erkölcsi tartása azt sugallta, hogy bármilyen nehéz időket is hoz ránk magánéletünkben, pályánkon, a nagyobb közösség életében a sors, a hitben élő ember számára van kiút, van megoldás.

---

¹ Parlando 2018/3. szám)

1967 és 1969 között a Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola orgonazeneszerzés tanszakán lehettem a tanítványa. Jómagam 18-20 év közötti fiatal lány voltam akkoriban, Gergely tanár úr pályája delelőjén álló rangos művésztanár. A korbeli, tudásbeli, rangbeli különbségekből azonban az orgonaórákon a Semmelweis utcai orgonateremben nem válaszfalak emelkedtek. Egyszerűség, póztalanság, szívjóság sugárzott minden megnyilvánulásából, mely a növendék kezdeti féltékenységét azonnal feloldotta. Egy orvostanhallgató ismerősöm, aki egyetemi tanóráin nagy létszámú előadótermekhez volt szokva, csodálkozva hallgatta azidőtájt, hogy ezeken a főtárgyi orgonaórákon hetente két alkalommal a tanítvány egyedüli részese lehetett a tanóráknak. „Tudjátok-e mit kaptok, kellően megbecsülitek-e ezt a kivételes lehetőséget?” – kérdezte hitetlenkedve.

Ma úgy vélem, már akkor is megéreztem, milyen kivételes ajándékot kaptam. Aki tanítványként fel akart hozzá nőni, szüntelenül olvasott, gyakorolt, zenét hallgatott. De a Tanár Úr minden tanítványa számára a „saját út” megtalálását egyengette. Rólam például tudta, hogy nem orgonistának, hanem zenetörténésznek készülök. Anélkül, hogy ez akkoriban tudatosult volna bennem, az orgonajáték és a hangszerismeret ürügyén arra törekedett, hogy minél szélesebb alapozású zenetörténeti ismeretanyaggal lásson el. Ma látom csak, hogy milyen hatalmas volt az a képzeletbeli ív, melyet a korabarokk mesterektől Johann Sebastian Bachon át Liszt Ferencig és a kortárs szerzőkig meghúzott.

Emlékszem, gyakran mesélt tanáraitól, Harmat Artúrról, Ádám Jenőről, de leggyakrabban Zalánfy Aladáról, aki orgonatanáráként még a Liszt Ferencet körülvevő zeneakadémiai tanárok legjobbaitól tanult. Koessler János legendás mesteriskolájának tudásával felvértezve – mint mesélte – Zalánfy Aladár még Párizsba is eljutott, ahol növendékei közé fogadta az a Charles-Marie Widor, aki egykor Albert Schweitzer orgonatanára és Bach könyvének inspirálója volt.

Albert Schweitzer neve pedig már a legelső Gergely Ferenc órák egyikén is elhangzott. A lipcsei Peters kiadónál megjelent Bach orgonaművek V. kötetében egy manualiter, azaz pedálszólam nélküli Bach fugetta megtanulását kaptam tőle elsőként feladatul. Kottámban – becses ereklyeként – ott őrzöm Gergely tanár úr keze nyomát. A „*Nun komm' der Heiden Heiland*” című korálelőjáték német címe mellé saját kezűleg beírta az eredeti ambroziánus himnusz dallam latin címváltozatát: „*Veni Redemptor gentium*”. A magyar szövegű címváltozatot már csak szóban tette hozzá: „*Ó népeknek Megváltója jövel*” ...”

Ebben a szövegekörnyezetben a korál szöveg magyar nyelvű értésének szakmai kötelezettségét Gergely tanár úr szigorú tudományos érvekre vezette vissza, ahol Albert Schweitzer alapvető Bach-monográfiája volt számára a hivatkozási alap. Ez a gesztus azonban nem csak a zenetörténet iránt érdeklődő tanítvány figyelmének felkeltésére szolgált. Egyszer és mindenkorra kijelölte számunkra azt az erkölcsi és tudományos magaslatot, ahol Gergely Ferenc művészi meggyőződése szerint a Bach-korálfeldolgozások értelmezését, de mintájukra az egész európai zeneirodalmat – az „örök értékek” mentén – kezelünk kell.

Amikor Gergely Tanár Úrra emlékezünk, érdemes egyúttal arra is emlékeztetni, hogy Gergely Ferenc életén és művészetén keresztül – közös gyökerek, források mentén – az európai kultúra, orgonaművészet legnemesebb tradícióit kaptuk örökségül. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

II.

TARDY LÁSZLÓ AKI VISSZAADTA A KÁNTORI ÉS ORGONISTA HIVATÁS MÉLTÓSÁGÁT

Gergely Ferenc orgonaművész laudációja²

Gergely Ferenc, templomunk egykori karnagy-kántora (aki 1931-től 67 éven keresztül vezette a Pesti Ferences Templom egyházzenei életét) és egyben (Liszt Ferenchez hasonlóan) a ferences rend konfrátere 2018. március 24-én a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében a Magyar Örökség díjban részesült, melyet özvegye és lánya vett át. A díjátadón a következő méltatás hangzott el:

Pályakezdéséről így vall: „Engem már kisgyermek koromban körül vett a zene. Szüleim zongoráztak, gyakran egyházi énekeket is. Az orgona hangja óriási hatással volt rám, már kisfiú koromban addig ki nem jöttem a templomból, amíg az orgona szólt.” (Csodák között élünk. Új misszió, Miskolc, 1990) A pesti bencés gimnázium énektanára, Szekeres Ferenc – amikor meg-hallotta, hogy az

---

² <https://pestiferences.ferences.eu/2018/03/25/gergely-ferenc-magyar-orokseg-dijas-lett/>

iskola harmóniumán saját kísérettel játszik énekeket, – zongorára kezdte tanítani. De őt igazából az orgona vonzotta. Járt a fővárosi templomokat, legtöbbször a „pesti ferencesekhez néztem be, ahol egy fővárosi vámtiszt, Richter Géza volt a kántor” emlékezik vissza. Ő kedvesen fogadta az érdeklődő gimnazistát, és maga mellé ültette az orgonapadra. Egy váratlan „beugrás”, majd Richter kántor úr halála után, 1931 január elsejétől – 17 évesen – elvállalta a kántorságot. Mivel a kántori szolgálat abban az időben főleg a reggeli órákban volt, magántanulóként folytatta a gimnáziumot.

1933-tól a Zeneművészeti Főiskolán orgonát és egyházzent tanult, közben több pesti templomban is orgonált. Néha taxival vitték egyik templomból a másikba, mivel játéka már akkor is egyéni és lélekemelő volt.

1942-ben kapott középiskolai énektanár, orgonaművész és tanári diplomát. A kántori hivatás mellé így társult a tanári –s orgonaművészi hivatás. 1943-ban a Nemzeti Zenede alkalmazta, rá egy évre megnősült. Lászlófi Erzsébet tanítónővel kötött házasságából két gyermek született, Antal (1945) és Andrea (1946). Ekkor lett a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola tanára. Itteni munkája mellett 1948-tól óradíjasként tanított a Zeneművészeti Főiskolán is, ahová 1969-ben került át „egyetemi tanári” besorolással.

Gergely Ferenc 1948-ban

A Zeneakadémia Egyházzenei Tanszakának megszüntetése után (1949) Werner Alajossal együtt segítette a katolikus kántorképzés elindulását. A Budapesti Nyári Kántorképző tanáráként 1950-től közel fél évszázadon át generációkat nevelt nemcsak az istentiszteleti orgonálás technikájára, hanem lelkeségére is. Akik nála tanulhattak, akár a Zeneakadémián akár a kántorképzőben, máig büszkén vallják: „*az én mesterem Gergely Feri bácsi volt.*” Nemcsak művészi játékának titkait, gazdag élettapasztalatait osztotta meg növendékeivel, hanem a szerzők és műveik megközelítésének azt a tisztelettel és alázattal teli módját is, mely egész emberi valóját jellemezte. Ösztönözte növendékeit: arra törekedjenek, hogy hallhatóvá tegyék azt, amit a szerző a művel jelezni, üzeni kívánt!

A tanítványok felmehettek tanárukkal a Ferences templom karzatára, és ott megfigyelhették, miként használja a hangszert a liturgia különböző pillanataiban. Más regisztrációt alkalmazott az ünnepi miséken, amikor a templomot a hívek megtöltötték, és mást amikor kevesebb ember énekét kellett kíséreni. Az énekek előjátéka mindig miniatűr improvizáció volt az ének dallamából szöve, így a hívek már előre érezhették a tempót, hangmagasságot, a zenei karaktert. Külön élmény volt a hallgatóság számára a szertartást befejező orgonajátéka. Ilyenkor ritkán játszott megkomponált darabot, hanem hosszabb, a nap liturgikus vagy ünnepi jellegét magába sűrítő, akár 8- 10 perces improvizációt is játszott a hallgatóság ámulatára és örömeire. Szeretnék hivatkozni egy személyes emlékre: 1986 őszén a Challenger úrhajó katasztrófája után gyászmise volt a Mátyás templomban Gergely Ferenc közreműködésével. A szertartás végén a templom orgonáján feldübörgött a földtől elszakadó, az ég felé törő, egyre távolodó, majd hirtelen darabjaira hulló rakéta zenei képe. Percekig döbbenten álltunk, hiszen a zene varázsa szinte a tragédia részeseivé tett bennünket.

A ritka alkalmak egyike volt az október 6-i gyászistentisztelet, amikor kész kompozíciót adott elő. A Ferences templomban már a 20. század elejétől ezen a napon emlékeztek meg a kriptában eltemetett Gróf Batthyány Lajos miniszterelnökről. A szertartás végén minden alkalommal eljátszotta Liszt eredetileg zongorára komponált „temetési” gyászzenéjét, a *Funerailles-t*. Ilyenkor a jelenlévők úgy mentek haza, mintha Liszt egyik legremekebb orgonadarabját hallották volna.

Gergely Ferenc nemcsak a hangok rögtönzésének volt egyik legnagyobb mestere, hanem színek, karakterek összeállításában is utolérhetetlen volt. Számára elég volt 10-12 perc, hogy megismerje az adott hangszer játéklehetőségeit, valamint azt, hogy egy-egy regiszter a templomi vagy hangversenytermi térben milyen hatást tud kifejteni. A helybéli orgonista és hallgatóság legtöbbször ámulva hallgatta, hogy az ő hangszerük „*ezt is tudja ... ilyen színárnnyalattal is rendelkezik*”?! Az orgonának nemcsak az irodalmát, hanem belső szerkezetét is jól ismerte. Mint szakértő sok hangszer tervezését, rekonstrukcióját segítette, hiszen jól ismerte a nemzetközi szakirodalmat, melyekből többet lefordított, s ha kellett magyar vonatkozásokkal kiegészített. Többször járt közben sikerrel elnémult, lebontásra ítélt orgonák megmentéséért.

Felesége halálát követően 11 évi özvegység után másodszorra is megnősült. Művészi pályájának utolsó harmadában ez további „színgazdagodást” jelentett: hangversenyein második felesége, Kovács Mária énekeseivel, az Arezzoi Guido kórusal megszólaltatta egy-egy mű gregorián alapdallamát, vagy kórusletétjét. Így a hallgatósághoz még közelebb kerülhettek az egymást kiegészítő, vagy egymással kontrasztot alkotó zeneművek.

Gergely Ferenc a hangversenyen való játékot is szolgálatnak tekintette, miként a kántori munkát. Így vallott erről: „*Nekem egyet jelent a hivatás és a szolgálat. »Dicsérjétek az Urat szentélyében« – mondja a zsoltár. Isten szentélye nemcsak a templom, hanem az egész világ is, minden, amit Ő teremtett. ..Istent mindenütt imádnunk kell, és pedig úgy kell imádnunk, hogy ezáltal teljesítsük hivatásunkat, azt amire Ő küldött, – vagyis szolgáljunk.*” (Lásd: Csodák között élünk...)

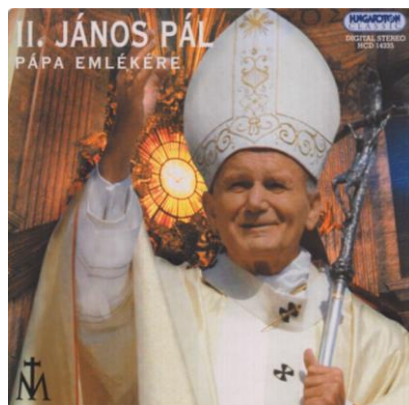
Ilyen lélekkel szolgált egész életében. Akkor is, amikor ezért lenézés, kirekesztés járt, vagy háttérbe szorították a hangversenyéletben, de akkor is, amikor a régen megérdemelt kitüntetésekét átvette (Liszt Ferenc-díj, a Munka Érdemrend ezüst és arany fokozata, érdemes művész, Kossuth-díj, Nagy Szent Gergely Rend Civil Osztályának lovagi kitüntetése). Úgy gondolom, hogy lelkéhez legközelebb talán a Ferences Rend kitüntető határozata lehetett, mellyel 1991-ben konfrátereit közé emelte.

Személyes példája sokakat vonzott a kántori és az orgonista pálya felé. Az egyéniségén, a feladatokhoz való hozzáállásán átsütött, hogy az ő igazi megbízója nem egy egyházi vagy világi intézmény, hanem a teremtő Isten. Őt

kereste és őt közvetítette játékával, akár egy Szent Vagy! Uram énekét, akár Bach valamely korárelőjátékát, vagy Liszt Weinen, klagenjét játszotta – és akkor is, mikor lélekből fakadó rögtönzéssel emelte hallgatóit az ég felé. Ez és a mindenkor megnyilvánuló alázata, szerénysége emelte őt példaadó emberi méltósággá.

III.

GERGELY FERENC FELVÉTELEIBŐL

[Improvizáció a Boldogasszony anyánk népének dallamára \(6:57\)](#)

© 2005 Hungaroton

[Two Hungarian Pastoral \(5:57\)](#)

[Pastorale, Op. 19 \(9:11\)](#)

[In dulci jubilo, BWV 729 \(2:19\)](#)

© 1973 HUNGAROTON RECORDS LTD.

[Toccata és fuga, F-dúr BWV 540 - Fuga \(6:05\)](#)

[Toccata és fuga, F-dúr BWV 540 - Toccata \(10:35\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, C-dúr No. 1 BWV 553 - Prelúdium \(2:58\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, d-moll No. 2 BWV 554 - Prelúdium \(1:48\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, e-moll No. 3 BWV 555 - Prelúdium \(1:46\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, e-moll No. 3 BWV 555 - Fuga \(2:26\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, g-moll No. 6 BWV 558 - Prelúdium \(1:45\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, F-dúr No. 4 BWV 556 - Fuga \(1:45\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, g-moll No. 6 BWV 558 - Fuga \(2:51\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, a-moll No. 7 BWV 559 - Prelúdium \(1:33\)](#)

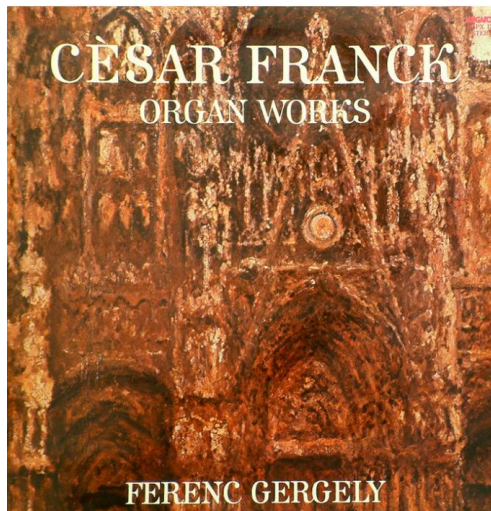
[Nyolc kis prelúdium és fuga, a-moll No. 7 BWV 559 - Fuga \(2:06\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, B-dúr No. 8 BWV 560 - Prelúdium \(2:12\)](#)

[Nyolc kis prelúdium és fuga, B-dúr No. 8 BWV 560 - Fuga \(2:27\)](#)

© 1966 HUNGAROTON RECORDS LTD.

Poco allegretto, C-dúr a L' Organiste című gyűjteményből (2:00)

Offertoire, Esz-dúr a L' Organiste című gyűjteményből (5:14)

Prelúdium, fuga és variációk, h-moll Op. - Prelúdium (3:47)

Prelúdium, fuga és variációk, h-moll Op. 18 - Variációk (3:40)

Prelúdium, fuga és variációk, h-moll Op. 18 - Fuga (2:44)

© 1979 HUNGAROTON RECORDS LTD.